

est summe verus in cognoscendo, et iudicando, etiamsi simplicissimus sit, ergo perfectionem hanc ab illo Angeli participant, multo magis, quam homo. Tum præterea, quia veritas est de ratione scientiæ, Angeli autem habent perfectissimam scientiam, et sapientiam naturalem. Tum denique quia quidquid nos componendo, et dividendo iudicamus, ipsi eminentiori modo iudicant, sive simplici intuitu, sive interdum componendo, aut dividendo juxta varias opiniones, ergo quomodocumque proferant iudicium, veritatem enuntiant, seu verum iudicium proferunt, ac proinde in tali iudicio est veritas.

3. *Solvitur prima dubitatio in numero præcedenti.* — In qua simplici apprehensione datur proprie veritas. — Et hinc facile solvitur prior ratio dubitandi, quæ postulabat, an veritas sit tantum in cognitione complexa, vel etiam in simplici intelligentia: quam late tractavi in Metaphysica, disp. 8, sect. 3. Et ideo illa ommissa, breviter assero: Quando simplex intelligentia talis est, ut per simplicem actum clare, et distincte cognoscatur, hanc rem esse talem, vel talem, non minus, quam si per plures conceptus, unum cum alio componendo, fieret; in tali actu simplici esse propriam veritatem, imo altiori, et perfectiori modo, quam sit in cognitione nostra complexa, quia eandem conformitatem habet ad objectum melius, et clarius cognitum, in qua conformitate veritas illa consistit. Et hoc responsum intendit Cajetanus, dict. q. 58, art. 5, et sequuntur alii. Neque obstat Aristoteles, tum quia de intellectu humano locutus est, tum quia in intellectu etiam hominis non excluditur omnis veritas a simplici intelligentia. An vero in aliquo simplici actu intellectus humani possit inveniri tam propria veritas, sicut in compositione, tractabitur in ultima hujus operis parte, ad quam pertinet.

4. *Secunda conclusio pro secunda dubitatione.* — *Angelus non beatus est capax falsitatis in probabilibus.* — *Angeli beati falsitatis sunt incapaces, ratione status.* — *Dubium occurrens remittitur.* — Deinde dicimus intellectum Angeli esse capace[m] falsitatis in his, quæ non evidenter cognoscit, et per conjecturas, vel fidem fundatam in auctoritate creata, assequi, et iudicare potest. Probat, supponendo Angelum posse habere similia iudicia, quod supra ex parte probatum est. Loquimur enim de Angelis pura eorum natura spectata, et abstrahendo ab statu beatifico, et circumstantiis ejus. Angelus ergo sit spectatus, si de rebus, quas non

evidenter cognosceret, habere probabiles conjecturas, vel testimonium sufficienter credibile, iudicare posset, non solum hoc esse credibile, aut probabile, sed etiam absolute ita esse, vel non esse, ergo tale iudicium posset interdum esse falsum, et habitus inde generatus falsitati esset expositus. Loquor autem de Angelo spectato in pura natura, quia sancti Angeli ratione status non habent hujusmodi assensus, quia falli non possunt, nec de rebus incertis definite iudicant, donec de illis divinitus instruantur, ut optime docet Augustinus 9, de Civit., cap. 22. Mali autem Angeli modo sibi naturali operantur, et per malam voluntatem illo abutuntur, et ideo sæpe falluntur. Idem tamen posset illis in pura natura conditis evenire, forte tamen rarius, quia non tam facile præcipitent, aut determinare ferrent absolutum iudicium de re incerta: non est tamen dubium, quin id facere possent, quod satis est, ut falsitatis sint capaces. Atque hoc manifestum est ex dictis, quoad cognitionem speculativam. Occurrebat autem hic dubium de practico iudicio, et morali, circa res agendas, an in illo etiam posset Angelus decipi. Sed tamen quia in hoc iudicio veritas, et falsitas pendet aliquo modo ex affectu, dicemus de illo melius in libro sequenti, vel inferius tractando de Angelorum peccato.

CAPUT XL.

UTRUM IN ANGELIS SIT COGNITIO MATUTINA, ET VESPERTINA, ET QUID UTRAQUE SIT.

1. *Matutina et vespertina cognitio.* — Hæc tractat D. Thomas in fine hujus materiæ de cognitione Angelorum, 1 part., quæst. 58, art. 6 et 7. Et tractatur communiter a theologo in 2, dist. 3, vel 11. Tamen in illa distinctione præcipuum membrum, scilicet cognitio matutina ad scientiam beatam Angelorum spectat, et ex hac parte magis pertinet illa distinctio ad quæstionem 62 D. Thomæ, vel ad librum quintum, qui de illa cognitione futurus est, sine cujus notitia, nec vespertina, ut illo nomine significatur, satis intelligi potest. Verumtamen quia illa cognitio ab Augustino specialiter inventa est ad explicandos sex dies creationis mundi, ideo in tractatum de illis diebus eam reservamus, quia et ibi maxime necessaria est, et ex subjecta materia, habita jam cognitione status beatifici Angelorum, melius, et facilius intelligitur. De illa igitur in tractatu sequenti, lib. 1, cap. 11, dicemus. Et ideo de intellectu angelico hæc sint satis.

INDEX CAPITUM LIBRI TERTII

DE VOLUNTATE ANGELORUM IN PURO STATU NATURÆ SUÆ SPECTATA.

- CAP. I. *An sit in Angelis voluntas, et quid sit objectum ejus, quæve proprietates.*
 CAP. II. *Utrum voluntas Angeli in actibus suis libera sit.*
 CAP. III. *Utrum voluntas semper, ac necessario aliquem actum exercent.*
 CAP. IV. *Utrum Angelus necessaria dilectione seipsum diligit.*
 CAP. V. *Utrum Angelus naturaliter, ac necessario Deum diligit.*
 CAP. VI. *Utrum res alias creatas amore naturali, vel electivo Angelus diligit.*
 CAP. VII. *Utrum voluntas Angeli in statu puræ naturæ sit libera, quoad speciem circa bonum, honestum, etc.*
 CAP. VIII. *Utrum Angelus in pura natura existens, venialiter peccare possit.*
 CAP. IX. *Utrum Angelus in pura natura possit in primo instanti creationis bene, et male diligere.*
 CAP. X. *Utrum voluntas Angeli naturaliter sit in libera electione immutabilis, etc.*
 CAP. XI. *Occurritur objectioni, et declaratur, quomodo Angelus in pura natura potuerit esse beatus.*
 CAP. XII. *Utrum voluntas Angeli capax sit naturalium habituum, qui propriis actibus acquirantur.*

LIBER TERTIUS.

DE VOLUNTATE ANGELORUM

IN PURO STATU NATURÆ SUÆ SPECTATA.

Voluntas non utitur speciebus in operando. — In omni intellectuali natura, ad potentiam cognoscendi, et intelligendi, sequitur cum proportionem potentia appetendi, seu volendi, et amandi, quæ voluntas dicitur: et ideo post disputationem de intellectu, et scientia Angeli, dicendum sequitur de ejus voluntate. Quæ res multo brevius expediri poterit: tum quia, cum intellectus sit prior potentia, multa, quæ de illo dicuntur, possunt cum proportionem ad voluntatem accommodari; tum etiam, quia modus operandi voluntatis simplicior est, et paucioribus indiget, quia non utitur speciebus, sicut intellectus: tum denique quia omnia fere, quæ de voluntate angelica dici a nobis possunt, sunt voluntati humanæ communia, ideoque illa in proprium tractatum de Anima, et in generalem doctrinam moralem remittimus. Primum ergo ea, quæ ad voluntatem Angeli, objectum, et actus pertinent, summatim pro-

ponemus. Deinde de modo operandi angelicæ voluntatis, quoad peculiarem usum libertatis ejus considerabimus. Postea vero, aliqua specialia de actibus, et habitibus hujus potentiæ declarabimus.

CAPUT I.

AN SIT IN ANGELIS VOLUNTAS, ET QUOD SIT OBJECTUM EJUS, QUÆVE PROPRIETAS.

1. *Dari voluntatem in Angelis est de fide certum.* — Supponimus primo, ut certum, dari in Angelis hanc facultatem, quia sunt naturæ intellectuales, et omnis natura cognoscens habet appetitum elicitem, qui in intellectualibus dicitur voluntas. Estque hæc veritas de fide certa, nam in sacra Scriptura opera voluntaria Angelis tribuuntur, et ita dicuntur ministri Dei, *qui faciunt voluntatem Dei*, Psalm. 102, quod non dicitur nisi de his, qui voluntatem habent, et voluntarie serviunt. Unde Apoc. 7, unus Angelus ad alios, tanquam voluntatem habentes, clamabat, *nolite nocere terræ, et mari*, etc. Unde illis tribuitur desiderium, 1, Petr. 1, *in quem desiderant Angeli prospicere*, et peccatum, 2, Petr. 2, quæ sunt voluntatis opera: ubi autem sunt actus, potentiam etiam inesse necesse est. A priori probat hoc D. Thomas, 1 part., quæst. 59, art. 1, quia ad omnem formam sequitur inclinatio, et appetitus. Unde ad formam naturalem sequitur appetitus naturalis, ad formam apprehensam per sensum, sequitur appetitus sensitivus, ad apprehensam per intellectum, sequitur appetitus intellectivus, qui est voluntas. Qua ratione utitur, tam in voluntate divina, quam in angelica, et humana natura. Et ideo hic illam amplius exponere non erit necessarium.

2. *Angelorum voluntas ab illorum substantia distincta est. — Similiter ab intellectu. — Voluntas unica est in singulis Angelis.* — Secundo supponimus voluntatem in Angelis esse potentiam ab illorum substantia distinctam, nam in hoc eadem est ratio de illa, quæ de intellectu, pertinetque ad generalem quæstionem de distinctione potentiarum a substantiis, quam in Metaphysicam remitto, et in tractatu tertio, aliquid de Anima dicemus: nam eadem fere ratio est de Angelis, ut ibidem dicemus. Denique hæc sententia aptior est ad loquendum de variis actibus Angelorum, et ideo illam ut probabiliorem supponimus. Et simili ratione supponimus tertio, esse hanc potentiam in Angelis ab intellectu distinctam, ut D. Thomas supra,

articulo secundo, docuit, quia objectum, et actus ejus multum ab objecto, et actibus intellectus differunt, ut per se clarum est, et de Anima suo loco dicemus. Unde rationes, quas D. Thomas, dict. art. 2, ad probandam hanc, et præcedentem assertionem affert, communes sunt Angelis, et hominibus: ideoque illas nunc præmittimus. Quarto supponimus hanc potentiam in unoquoque Angelo esse unam tantum, sicut est etiam in nobis, quia potentia intellectiva una est, ergo, et una voluntas. Probatur consequentia, tum quia voluntas sequitur intellectum, et ideo servat proportionem ad illum, estque tam universalis potentia in sua specie, sicut intellectus in sua, ac proinde sicut non multiplicatur intellectus, ita neque voluntas: tum etiam quia sicut intellectus Angeli habet unum objectum universale, sub quo omnia intelligibilia ab ipso comprehenduntur, ita voluntas habet unum adæquatum objectum adeo universale, ut sub illo cuncta ab Angelo amabilia comprehendantur: ergo sicut intellectus est unus tantum ratione sui objecti, ita et voluntas.

3. *Adæquatum objectum voluntatis angelicæ est bonum.* — Quinto igitur ad hoc magis declarandum supponimus, objectum adæquatum voluntatis angelicæ esse bonum in communi, seu (quod perinde est) ens sub ratione boni. Quia bonum cognitum est objectum appetitus elicitum, sed intellectus non solum cognoscit, et proponit hoc, vel illud bonum, sed omne bonum, et ipsam communem rationem boni, ergo voluntas totum hoc, ut adæquatum objectum respicit. Possumus ergo in hoc objecto, materiale, et formale, sicut in aliis distinguere. Materialiter ergo voluntas Angeli versatur circa Deum, circa seipsum, circa alios Angelos, circa homines, et suo modo circa alias creaturas, quatenus in omnibus aliqua ratio boni inveniri potest. Formaliter etiam non solum attingit universalem rationem boni, sed etiam particulares sub illa contentas. Quales sunt ratio boni per se amabilis, ut est honestum, seu per se conveniens naturæ, aut delectabile. Et ratio boni propter aliud, qualis est ratio utilis. Nam in his omnibus invenitur ratio appetibilis: et ideo sub illis omnibus potest voluntas Angeli versari, sicut humana. Et hinc est, ut possit in finem, et in media ferri: ac propterea utraque sub adæquato objecto suo comprehendat, quamvis inter ea finis se habeat, ut formale, medium ut materiale volitum, sicut in nobis, ita et in Angelis.

4. *Quomodo malum spectat ad objectum vo-*

untatis. — *Utrum Angelorum voluntates inter se, et similiter ab humana differant specie.* Lib. 2, c. 2, n. 52. *Vide disp. 12, de Anima, q. 2, remissive.* — Nec adæquationi hujus objecti obstat, quod voluntas non tantum circa bonum, sed etiam circa malum operetur, ut statim dicemus. Quia non operatur circa malum, appetendo, sed fugiendo, vel si aliquid ibi appetit, est, volendo destructionem mali, quæ bona est. Et ideo D. Thomas, dicta q. 59, art. 2, in argument. *Sed contra*, absolute dixit, voluntatem tantum esse bonorum, intellectus autem bonorum et malorum, quia intellectus quasi per se, et directe versatur circa utrumque, voluntas autem circa malum solum quasi oblique, ejus destructionem appetendo, versatur. Denique de toto hoc objecto cum proportione in voluntate angelica, sicut in humana loquendum est, et ideo circa illud amplius nunc non immoramur. Solet autem hic quæri, an voluntas Angeli, et animæ nostræ sit ejusdem speciei, et consequenter, an voluntates Angelorum inter se specie differant, sed non est dubium, quin ita differant voluntates, sicut et essentialiter a quibus manant. Unde quæ de intellectibus diximus, hic applicari possunt, et sufficiunt, et in materia de Anima, aliquid addemus, nam cognito utroque extremo melius comparatio fiet.

5. *Angelis, non esse appetitum irascibilem et concupiscibilem.* — Sexto ex dictis concludit D. Thomas, dicta q. 59, a. 4, non esse in Angelis appetitum irascibilem et concupiscibilem. Quod tribus modis potest intelligi. Primo ut non sit in Angelis potentia eliciens affectus iræ, et concupiscentiæ cum passione sensibili, et corporea, sicut in nobis fiunt, et in hoc sensu videtur loqui D. Thomas ibi, respondendo ad argumentum secundum, et tertium. Estque res per se nota, supposita veritate in libro primo demonstrata, Angelos neque sentientes esse, nec corporeos. Et ideo merito Cajetanus dixit in hoc sensu non esse quæstioni locum. Secundus sensus esse potest, in Angelis non esse appetitum, qui proprios, et formales actus iræ, vel concupiscentiæ eliciat. Quem sensum videtur D. Thomas insinuare in solutione ad primum, dum ait, furorem, et concupiscentiam metaphorice daemonibus tribui a Dionysio, cap. 4, de divin. Nomin., p. 4. *Sicut ira inquit, interdum Deo tribuitur propter similitudinem effectus.* Verumtamen dicendum est, omnes actus harum potentiarum formaliter sumptos, id est, secundum præcisam rationem actuum elicitorum ab appetitu, ab-

strahendo a modo materiali, et involvente co-operationem corporis, proprie, et formaliter in voluntate Angeli inveniri. Hoc de divina voluntate, uno, vel alio actu includente imperfectionem in objecto formali, excepto, vidimus in superiori tomo, l. 3, de divin. Attributis, cap. 5. Unde multo facilius, et cum majori proportione in voluntate angelica invenitur.

6. *Qui actus concupiscibiles sint in Angelis.* — Sex enim actus tribuuntur concupiscentiæ sensibili, scilicet, tres circa bonum, amor, concupiscentia, et delectatio: et tres circa malum, scilicet, odium, fuga, et tristitia, seu dolor. Ex primis autem tribus actibus, amor, et delectatio in omni proprietate inveniuntur in Deo, et consequenter etiam in Angelis, et in omni voluntate. Solent autem diversis nominibus appellari, ut amor voluntatis specialiter vocatur dilectio, vel charitas, et delectatio, gaudium, voluptas, ut specialis voluntatis perfectio indicetur. Communiter tamen etiam voluntati tribuuntur hi actus sub nominibus communibus appetitui sensitivo, quia genericam convenientiam inter se habent. Vide D. Thomam 1, 2, quæst. 26, art. 3, quæst. 31, art. 3 et 4. Et eadem fere ratio est de actu concupiscentiæ, si enim nomen attendamus, solet maxime tribui sensitivæ concupiscentiæ, quæ cum passione corporis fit: imo etiam in illa sæpe solet in malam partem accipi pro inordinato actu, vel in objecto, vel in modo, quamvis nomen generale sit, indicans tamen modum appetendi sensibilem, et materiale. Et in hoc sensu dicit D. Thomas, d. art. 4, ad 1, concupiscentiam Angelis metaphorice tribui. Nihilominus illi respondet in voluntate desiderium, quod est appetitio spiritualis boni non habiti, quod generaliori modo concupiscentia proprie dici potest, abstrahens a modo concupiscendi cum passione corporis, vel sine corporis motione. Vide D. Thomam 1, 2, q. 30, art. 1. Idemque dicendum est de aliis tribus actibus, qui versantur circa malum, quia contrariorum eadem est ratio, quantum est ex parte ipsorum. Nam ex parte subjecti potest interdum esse incapacitas alicujus ex his actibus, propter imperfectionem quam supponit. Et sic diximus in superiori tomo, in loco allegato, in Deo non posse esse tristitiam, quia supponit penitentiam alicujus mali involuntarii. At vero in Angelis ex natura sua spectatis etiam hic actus inveniri potest, quia sunt mali capaces, et ita in malis angelis invenitur, sicut et in nostra voluntate, quæ tristitia solet etiam dolor appellari, quamvis no-

men doloris generalius sit, ut videre licet in D. Thoma, 1, 2, q. 35, art. 2. In voluntate autem sanctorum Angelorum hic actus locum non habet, propter beatitudinis statum.

7. *Qui item actus irascibilis in eisdem reperiantur.* — Simili modo discurrendum est in actibus irascibilis, qui numerantur quinque, scilicet, spes, desperatio, audacia, timor, et ira; nam de quatuor primis clarum est de se abstrahere ab actibus appetitus sensibilis, et rationalis, et cum omni proprietate; imo fortasse cum majori in sola voluntate, etiam angelica locum habere. Nam licet in Deo esse non possint, propter imperfectionem impotentiae et ignorantiae, seu nescientiae, quam supponunt, ut in citato loco dixi; in Angelis utraque imperfectio inveniri potest, quia et limitatae potentiae sunt, et futuros eventus saepe ignorant, et ideo ex natura sua sperare possunt, et timere, etc. De ira videtur D. Thomas, in dicta solutione ad 1, docere, Angelis tribui solum metaphorice, et expressius id docet, q. 63, art. 2, ad secundum. Aliis vero in locis iram definit esse appetitum vindictae, quae ad iustitiam pertinet: ita habet in 1, 2, q. 46, art. 2, in argumento *Sed contra*, ex Augustino, 14, de Civit., cap. 15, et lib. 2 Confess., cap. 6, et idem repetit in eadem q., art. 4 et 6, in corp., et ad 2, et art. 7, ubi concludit ad eosdem pertinere iram, ad quos pertinet iustitia. Et ideo in q. 47, art. 1, ad 1, addit, in Deo esse iram secundum iudicium iustitiae, ut latius dixi in disp. de iustitia Dei, sess. 5, n. 2, ubi adverti, quæstionem esse posse de nomine, tamen utendo illa voce ad significandum specialem actum appetendi vindictam pro injuria illata, non est dubium, quin Angeli sint capaces iræ, sicut et injuriæ, et vindictæ. Unde sic generatim sumpta imperfectionem non involvit, et Deo tribuitur proprie, in illa significatione sistendo. Alio vero modo duas imperfectiones potest includere. Una ex parte subjecti, quia fit cum passione corporis, excitat enim sanguinem, et bilem, et sic clarum est non inveniri in Angelis. Alia est quod supponit dolorem, seu tristitiam velut causam excitantem iram, vel ut objectum, quia irascitur quis de dolore sibi illato: et quoad hoc etiam potest in Angelis reperiri, quatenus doloris capaces sunt: et hoc modo in dæmonibus proprie invenitur. Dionysius autem illam sub nomine furoris eis attribuit, quæ vox magis solet passioni vehementi iræ attribui: et ideo dixit D. Thomas metaphorice de Angelis dici.

8. Tertius sensus est, non esse in Angelo

plures potentias elicientes hos actus, sed ab una omnes fieri. Et ita est etiam assertio certa, nec de re superest difficultas. Nam omnes isti actus ab eadem potentia in Angelis fiunt, et ita non sunt in eis irascibiles, et concupiscibiles tanquam duæ potentiae distinctæ, secundum rationem autem, et inadæquatam conceptum nihil vetat, quominus ita concipi possint. Quod voluit Scotus 3, dist. 26, æquiparans in hoc voluntatem cum appetitu sentiente, quia etiam in appetitu non ponit inter illa duo majorem distinctionem, de quo suo loco dicemus. Et ita obiter exposuimus in voluntate Angeli actus illos, qui secundum generalem rationem in appetitu sensitivo inveniuntur: de quorum distinctione inter se, et uniuscujusque proprietate, in tractatu tertio, hujus libri dicturi sumus. De aliis vero actibus propriis nostræ voluntatis, ut sunt intentio, electio, et similes, quomodo in voluntate Angeli inveniuntur, in sequentibus capitulis aliquid dicemus.

CAPUT II.

UTRUM VOLUNTAS ANGELI IN ACTIBUS SUIS LIBERA SIT, SEU AN IN ANGELIS SIT LIBERUM ARBITRIUM.

1. Quoniam libertas arbitrii fundamentum est totius boni, et mali, meriti, et demeriti, salutis, ac gratiæ, vel perditionis, ideo priusquam de gratia, et de lapsu Angelorum dicamus, de ipsorum libertate aliquid in præsentem præmittendum est. Nam libertas propria est formalis proprietas voluntatis. Et ita de illa disputavit D. Thomas, dicta quæst. 59, art. 3, et 2, contra Gent., cap. 48, et Alensis, 2 part., quæst. 29, per totam, et quæst. 72, membr. 3, art. 3. Et alii cum Magistro, in 2, dist. 7 et 25. In hoc vero capite, quæ sunt communia Angelo cum homine, breviter præmittemus, postea nonnulla Angelorum propria expediemus.

2. *Prima assertio affirmans de fide.*—Primo igitur certum est, voluntatem Angeli esse liberam, seu, quod perinde est, in Angelo esse liberum arbitrium. Hoc de fide certum est: nam sumitur ex Scripturis docentibus Angelos esse capaces præcepti, et peccati, seu culpæ moralis, propter quam poenam merentur, esseque capaces sanctitatis, iustitiæ, et meriti apud Deum, ut in libro quinto et sequentibus videbimus. Fundamentum autem omnium illorum est liberum arbitrium, ut in principio doctrinæ de gratia ostendimus, et agendo de Anima aliquid addemus, nostræ animæ liber-

tatem ostendendo. Propter quod Patres communiter etiam de Angelis in speciali hanc veritatem tradiderunt.

3. *Probatur etiam ex Patribus.*—Leo papa, epist. 93, ad Torib., cap. 6, et Gelasius papa, disput. contra Pelagium, ante medium, quæ habetur 1 tom., epist. Decretal., post ejus epist. 5, Basilius, lib. de Sancto Spiritu, cap. 16: *Habentes* (inquit de Angelis sanctis) *in eligendo liberum arbitrium, nunquam ab eo, qui vere bonus est, consortio excident.* Et de malis ait: *Quorum defectio comprobatur, quod dicimus, virtutes invisibiles esse sui arbitrii.* Et ex eodem effectu colligit Nazianzenus, Orat. 38, in Christi Nativitatem, Angelos non esse omnino immobiles, sed ægre mobiles ad malum. Damascenus, vero, lib. 2 cap. 3, Angelum definit, dicens: *Est Angelus natura sua intelligens, arbitrii libertate præditus, voluntatis, et sententiæ ratione mutabilis, etc., hoc est, liberam in utramque partem voluntatem habens.* Et rationem subdit, *id omne quod ratione utitur, libertate quoque præditum est.* Quod late prosequitur, et similia repetit, cap. 27, dicens, ex virtute consultandi in intellectu sequi potestatem eligendi in voluntate, et ideo communem esse Angelo, et homini, eo ipso, quod in intellectu, seu ratione conveniunt. Et fere idem prius docuerat Gregorius Nyssenus, lib. de Orat. Domini, part. 4, loquens enim de angelica et humana natura, inquit: *Boni, et honesti studium æqualiter utriusque naturæ essentiae simul insitum, et attributum est: Plenamque item, ac summam in sese potestatem, et ab omni necessitate liberam voluntatem in utriusque parem rerum universarum præses efficit, ut animi libero quodam arbitrio, atque proposito regatur, quidquid ratione pariter, ac mente honoratum est.*

4. Præterea D. Augustinus, lib. 22, de Civit., cap. 1, dicit Deum in mundo nihil melius creasse, quam spiritus. *Quibus, ait, intelligentiam dedit, et infra: Qui liberum arbitrium eidem intellectuali naturæ tribuit tale, ut si vellet deserere Deum, continuo miseria esset secutura.* Et ita, lib. 11, cap. 32, et lib. 12, a principio, dicit Angelos bonos, et malos non natura, sed actibus a libero arbitrio prodeuntibus fuisse divisos. Quod etiam ex ejus doctrina habetur in libris de Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 59, et seq. Et Fulgentius, de Fide ad Petrum, cap. 3: *Angelorum, ait, naturalis mutabilitas (utique per libertatem) in eo cognoscitur, quod pars ejus est in deterius commutata.* Et de sanctis Angelis ait, *ut eorum di-*

lectio laudem haberet voluntatis, eis tribuit libertatem. Et infra dicit æque Angelis, et hominibus datam esse libertatem. Unde Gregorius, hom. 7, in Ezechiel., versus fin.: *Natura angelica, inquit, quando creata est, liberum arbitrium accepit, utrum vellet in humilitate persistere, etc.* Et in eodem sensu Isidorus, lib. de summo Bono, cap. 10, dicit: *Angelos esse naturam mutabiles, utique per libertatem, ut exponit.* Et late Anselmus, lib. de Casu Diab., cap. 3, et seq. Et Prosper, lib. 1, de Vita contemplat., cap. 3. Et Rupertus, lib. ult. de operibus Spiritus sancti, qui est de timore Dei, cap. 7: *Omnes Angeli, ait, cum libero arbitrio conditi sunt, et sic bene constituti, ut in melius proficere haberent.* Idem Laurentius Justinus, serm. de sancto Michaeli, Hugo de sancto Victore, in summa eruditio, Theodoretus, tr. 2, cap. 2, D. Thomas, art. 3. Et reliqui theologi id supponunt in 2, dist. 7, 22 et 23, quos postea referemus.

5. *Ratio a priori.* — Ratio a priori jam a Patribus tacta est, quia libertas arbitrii sequitur intelligentiam, seu rationem, sed Angeli habent perfectam rationem, seu intelligentiam, ergo et libertatem. Major constat imprimis inductione, quia suprema intellectualis natura, quæ est divina, eo ipso quod intellectualis est, libera est, infima etiam rationalis natura, quæ est humana, libertatem habet, cujus radix est ratio, ergo idem dicendum est de omni natura media intellectuali. Probatur consequentia, tum quia eandem habet radicem libertatis, tum etiam, quia vel libertas pertinet ad perfectionem naturæ intellectualis, vel non, si non pertineret, in Deo non esset, si vero pertinet, quo natura intellectualis fuerit perfectior, eo magis libera erit.

6. *Objectio contra proximam rationem.*—Dices, hoc argumento probaretur non posse Deum facere naturam intellectualem, quæ libera non sit, quia si fieri potest, ponamus esse factam. Tunc ergo in illa creatura ratio facta deficeret, ac subinde nec nunc erit efficax, quia sub eadem forma non concludet, et ratione solius materiæ, non potest efficaciam habere: tum quia medium in quo illatio fundatur, ponitur ut adæquata radix libertatis, aliter frivola est collectio, tum etiam quia si aliud est possibile, nemo scire potest, an natura angelica talis sit. Ergo ratio necessario supponit, non posse fieri creaturam intellectualem non liberam. Consequens autem videtur falsum, quia sicut Deus creavit voluntatem determinatam ad bonum in communi, ita posset creare voluntatem ali-